

УДК 347.2

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-188-193

Мілова Тетяна Миколаївна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
tmilovanik@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1480-6772

Бліндовська Анастасія Леонідівна,

студентка третього курсу освітньої програми «Право»
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
blindovska.nastia@gmail.com

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Стаття присвячена висвітленню окремих аспектів кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні. Аналізується поняття та особливості заходів кримінально-правового характеру як один із видів кримінально-правового впливу.

Розглядається підстава застосування таких заходів до юридичних осіб, а саме: вчинення її уповноваженою особою (фізичною особою) від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених відповідними статтями Особливої частини КК України, згідно переліку, встановленого ст. 96-3 КК України.

Акцентується увага на процесуальному порядку початку досудового розслідування відносно юридичних осіб за вчинення її уповноваженими особами від імені та в інтересах якої кримінальних правопорушень.

Розглядається у статті проблематика суб'єкта кримінальної відповідальності взагалі, та юридичної особи, зокрема, як суб'єкта, до якого можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру.

Аналізується співвідношення заходів кримінально-правового характеру з покаранням та робиться висновок, що юридична особа не є суб'єктом кримінальної відповідальності, а тому стає суб'єктом кримінально-правового впливу. До юридичної особи можливо застосувати не кримінальну відповідальність у виді покарання, а державне реагування у виді певних заходів кримінально-правового характеру.

Зауважується, що юридична особа не маючи ознак суб'єкта кримінальної відповідальності внаслідок своєї юридичної природи, не може відчувати на собі весь спектр функцій, що застосовуються при покаранні суб'єктів кримінальної відповідальності, однак також зазнає певного роду обмежень, передбачених законом про кримінальну відповідальність. Таким чином, сутність кримінальної відповідальності, яка застосовується до юридичних осіб потребує подальших наукових досліджень.

Ключові слова: юридична особа, кримінальна відповідальність, заходи кримінально-правового характеру, суб'єкти кримінального правопорушення, покарання.

Milova T., Blindovska A. CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL ENTITIES IN UKRAINE: SELECTED ASPECTS

The article explores selected aspects of the criminal liability of legal entities in Ukraine. It analyzes the concept and features of measures of criminal and legal influence as one of the types of criminal law impact.

The grounds for applying such measures to legal entities are considered, namely: the commission by its authorized person (natural person) on behalf of and in the interests of the legal entity of any of the criminal offenses provided for by the relevant Articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine, according to the list established by Art. 96-3 of the Criminal Code of Ukraine.

Attention is drawn to the procedural order of initiating pre-trial investigation against legal entities for criminal offenses committed by their authorized persons on behalf of and in the interests of which.

The article deals with the issue of the subject of criminal liability in general, and a legal entity, in particular, as a subject to which measures of criminal and legal influence can be applied.

The correlation of measures of criminal and legal influence with punishment is analyzed, and it is concluded that a legal entity is not a subject of criminal liability, and therefore becomes a subject of criminal and legal influence. In relation to a legal entity, it is possible to apply not criminal liability in the form of punishment, but state response in the form of certain measures of criminal and legal influence.

It is noted that a legal entity, not having the signs of a subject of criminal liability due to its legal nature, cannot experience the entire range of functions that are applied when punishing subjects of criminal liability, however, it also suffers from certain restrictions provided for by the law on criminal liability. Thus, the essence of criminal liability applied to legal entities requires further research.

Key words: legal entity, criminal liability, measures of criminal and legal influence, subjects of a criminal offense, punishment.

Постановка проблеми. Більше десяти років функціонує в Україні інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб. Зауважимо, що потреба у законодавчому закріпленні певної моделі такої відповідальності юридичних осіб виникла у зв'язку з об'єктивною необхідністю інтеграції українського законодавства в європейський правовий простір та приведенням положень закону про кримінальну відповідальність у відповідність з міжнародними стандартами. У зв'язку з цим, 23 травня 2013 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» № 314-VII [13], у результаті чого в системі Загальної частини КК України знайшов своє закріплення розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» [7]. Однак цілий ряд питань залишаються на сьогоднішній день дискусійними та не однозначними у своєму трактуванні. Крім того, незначна практика кримінальних проваджень щодо притягнення юридичних осіб до кримінальної відповідальності, говорить про те, що зазначене питання потребує свого додаткового дослідження та законодавчого доопрацювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика кримінальної відповідальності юридичних осіб у тому чи іншому аспектах досліджували такі вітчизняні науковці як: М. Бажанов, П. Берзін, Р. Вереша, О. Дудоров, Е. Кісілюк, О. Козаченко, В. Куц, А. Нерсесян, В. Осадчий, О. Романюк, М. Хавронюк, О.Шамара та інші. Цікавим видається монографічне порівняльно-правове дослідження В.Грищука та О.Пасеки [4], наукові напрацювання С. Лихової, П. Маланчука [10], В. Попка [11] та інших авторів.

Мета статті полягає у проведенні аналізу наукових праць та чинного законодавства щодо окремих аспектів кримінальної відповідальності юридичних осіб, зокрема, підстав застосування кримінально-правових заходів до юридичних осіб, їх характер, співвідношення з покаранням та ознаки суб'єктів, до яких можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Завданням Кримінального кодексу України (далі – КК України) відповідно до ч. 1 ст. 1 виступає правове забезпечення охорони від кримінально-протиправних посягань найбільш важливих соціальних цінностей і благ, забезпечення миру та безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням. Для здійснення цього завдання КК України визначає вичерпний перелік суспільно небезпечних діянь, які є кримінальними правопорушеннями та покарання, які можуть застосовуватися до осіб, що їх вчинили.

Покарання є основним і важливим заходом державного реагування на кримінально-протиправні прояви. Аналіз чинного кримінального законодавства України дозволяє стверджувати, що кримінальна юстиція у справі протидії злочинності дотримується концепції кримінально-правових заходів [5, с. 288–289].

Важливо зауважити, що сфера кримінально-правового регулювання не обмежується лише протидією різним видам кримінальних правопорушень, оскільки кримінальне правопорушення не є єдиною і виключною підставою застосування кримінально-правового примусу або заохочення. Підставами застосування заходів кримінально-правового характеру є вчинення особою не лише кримінально-протиправного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України (ч. 1 ст. 2 КК України), але й вчинення суспільно небезпечного діяння неосудною особою (п. 1 ч. 1 ст. 93 КК України), діяння зовні схожого на кримінально-протиправне діяння (ст. ст. 36–43 КК України), а також вчинення суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки, діяння, передбаченого Особливою частиною КК України, особою яка не досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність (ч. 2 ст. 97 КК України).

В узагальненому вигляді кримінально-правовий вплив включає у себе заходи кримінально-правового характеру, правову культуру, правосвідомість та судову практику щодо конкретних кримінальних проваджень [1, с. 143–147]. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб є складовою частиною кримінально-правового впливу й можуть бути примусовими або такими, що засновані на недоцільності здійснення кримінального провадження.

Безпосередньо підставою застосування примусових заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи є вчинення її уповноваженою особою (фізичною особою) від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених відповідними статтями Особливої частини КК України, згідно переліку, встановленого ст. 96-3 КК України.

У свою чергу під заходами кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб слід розуміти передбачені КК України засоби впливу на юридичну особу у разі вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах цієї юридичної особи передбачених кримінальним законом кримінальних правопорушень. Уповноваженою особою юридичної особи є службова особа юридичної особи, а також інша особа, яка відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору має право діяти від імені юридичної особи.

Кримінальні правопорушення, перелік яких передбачений ч. 1 та ч. 4 статті 96-3 КК України, визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони призвели до отримання нею неправомірної

вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності [7].

Порядок внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про юридичну особу, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру, здійснюється відповідно до ч. 8 ст. 214 КПК України [8].

Із змісту ч. 8 ст. 214 КПК України (початок досудового розслідування відносно юридичної особи, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру), беззаперечно слідує, що відомості про юридичну особу, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру, вносяться слідчим або прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань негайно після вручення особі повідомлення про підозру у вчиненні від імені та в інтересах такої юридичної особи будь-якого кримінального правопорушення, передбаченого статтями: 109 («Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади»); 110 («Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України»); 113 («Диверсія»); 146 («Незаконне позбавлення волі або викрадення людини»); 147 («Захоплення заручників»); 160 («Підкуп виборця, учасника референдуму»); 209 («Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом»); 260 («Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань»); 262 («Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем»); 306 («Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів»); ч. 1 і ч. 2 ст. 368-3 («Вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб пропозиція чи обіцянка службовій особі юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми надати їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди або прохання її надати за вчинення зазначеною службовою особою дій чи її бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи», «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вчинення дій або бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи»); ч. 1 і ч. 2 ст. 368-4 («Пропозиція чи обіцянка аудитору, нотаріусу, оцінювачу, іншій особі, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді (під час виконання цих функцій), надати йому/їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди або прохання її надати за вчинення особою, яка надає публічні послуги, дій або її бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи», «Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб чи організованою групою»); ст. 369 («Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»); ст. 369-2 («Зловживання впливом»); ст. 436 («Пропаганда війни»); ст. 437 («Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни»); ст. 438 («Порушення законів та звичаїв війни»); ст. 442 («Геноцид»); ст. 444 («Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист»); ст. 447 («Найманство») КК України, або від імені такої юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених статтями 258-258-6 (ст. 258 «Терористичний акт», ст. 258-1 «Втягнення у вчинення терористичного акту», ст. 258-2 «Публічні заклики до вчинення терористичного акту», ст. 258-3 «Створення терористичної групи чи терористичної організації», ст. 258-4 «Сприяння вчиненню терористичного акту, проходження навчання тероризму», ст. 258-5 «Фінансування тероризму», ст. 258-6 «Перетинання державного кордону України з терористичною метою») КК України.

Про внесення відомостей слідчий або прокурор не пізніше наступного робочого дня письмово повідомляє юридичну особу. Проведення щодо юридичної особи здійснюється одночасно з відповідним кримінальним провадженням, у якому особі повідомлено про підозру. Тобто провадження стосовно юридичної особи буде здійснюватися одночасно з кримінальним провадженням щодо фізичних осіб, які від імені та в інтересах цієї юридичної особи вчиняли зазначені вище кримінальні правопорушення [8].

Важливим аспектом питання про кримінальну відповідальність юридичних осіб є саме суб'єкти такої відповідальності, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру. Перелік суб'єктів (юридичних осіб), до яких можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру встановлений ст. 96-4 КК України.

Так, згідно ч. 1 ст. 96-4 заходи кримінально-правового характеру, у випадках, передбачених пп. 1 і 2 ч. 1 ст. 96-3 КК України, можуть бути застосовані судом до підприємства, установи чи організації, крім державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, організацій, створених ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також міжнародних організацій.

Заходи кримінально-правового характеру передбачених пп. 3-6 ч. 1 ст. 96-3 КК України, можуть

бути застосовані судом до суб'єктів приватного та публічного права резидентів та нерезидентів України, включаючи підприємства, установи чи організації, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, організації, створені ними у встановленому порядку, фонди, а також міжнародні організації, інші юридичні особи, що створені у відповідності до вимог національного чи міжнародного права (ч. 2 ст. 96-4 КК України).

Якщо держава або суб'єкт державної власності володіє часткою більше 25 відсотків в юридичній особі або юридична особа знаходиться під ефективним контролем держави чи суб'єкта державної власності, то дана юридична особа несе цивільну відповідальність у повному обсязі за неправомірно отриману вигоду та шкоду, заподіяну кримінальним правопорушенням, що вчинений державою, суб'єктами державної власності або державного управління (ч. 3 ст. 96-4 КК України).

Варто зазначити, що згідно чинного КК України до юридичних осіб можуть бути застосовані лише заходи кримінально-правового характеру, а не покарання. Така позиція законодавця цілком виправдана, оскільки в юридичній літературі неодноразово зверталася увага на те, що покарання як таке не може бути застосовано до юридичних осіб, оскільки останні через свою юридичну природу не можуть відчувати органічно притаманної покаранню каральної, репресивної, відновлюючої, виховної функції.

Оскільки до юридичних осіб можуть бути застосовані саме заходи кримінально-правового характеру, а не покарання, то юридичні особи не можуть бути суб'єктом кримінальної відповідальності. Як зазначає В. М. Куц, необхідно зникати до того, що ці заходи не є кримінальною відповідальністю, тому що не можуть усвідомлюватися суб'єктами, до яких їх застосовують через брак у останніх свідомості, а отже здатності зрозуміти сенс таких засобів [9, с. 53–55]. Іншими словами, юридична особа не є суб'єктом кримінальної відповідальності, а тому юридична особа стає суб'єктом кримінально-правового впливу. До юридичної особи можливо застосувати не кримінальну відповідальність у виді покарання, а державне реагування у виді заходів кримінально-правового характеру.

У юридичній літературі, у зв'язку з цим, звертається увага на те, що законодавча регламентація кримінально-правового реагування у разі порушення заборон уповноваженою особою юридичної особи містить низку проблем. Так, М. І. Хавронюк зазначає, що положення КК України, ігноруючи, наприклад, правову суть штрафу, визначають його не як вид покарання, а як вид «заходів», що не є покаранням, однак штраф фактично переслідує винятково мету покарання [5, с. 393–394]. Дійсно, проблематика співвідношення штрафу як виду покарання зі штрафом як заходом кримінально-правового характеру сьогодні є актуальною і такою, що потребує проведення подальших наукових розробок, про що не раз наголошували науковці [2, с. 157]. Наприклад, в адміністративному законодавстві України «штраф», який може бути застосований до юридичної особи за певні правопорушення [12], є видом не покарання, а адміністративного стягнення, мета застосування якого можливо багато в чому і співпадає з метою покарання, але все ж таки переслідує свої власні специфічні цілі [6].

Юридичні особи на практиці зазнають так званої квазікримінальної відповідальності [5, с. 388]. Префікс «квазі» при додаванні до певних слів надає їм значення удаваності, та розуміється як «начебто», «уявний». Як варіант, квазікримінальна відповідальність саме і означає те, що у разі вчинення уповноваженою особою юридичної особи встановленого в законі кримінального правопорушення до такої юридичної особи можуть бути застосовані саме заходи кримінально-правового характеру. Якщо ні, тоді до юридичної особи має застосовуватися квазіпокарання, а не покарання в розумінні ст. 50 КК України. Однак законодавець у КК України в даному випадку використовує формулювання саме «заходи кримінально-правового характеру». Такий підхід, як зазначають В. І. Борисов та В.С. Батиргарєєва, є компромісним до проблематики встановлення відповідальності юридичних осіб у площині дії норм кримінального права [3 с. 348–350].

На нашу думку, саме вказаний вище підхід є найбільш вдалим, адже містить в собі нейтральну сторону даного питання. Зокрема, вказуючи на можливість юридичної особи виступати у вигляді суб'єкта кримінальної відповідальності, необхідно розуміти, що не зважаючи на саму сутність юридичної природи, та, фактично, відсутності можливості нести кримінальну відповідальність та зазнавати її впливу, як це відбувається з іншими суб'єктами, юридична особа, зокрема її уповноважені особи, все ж таки зазнають певних обмежень, покарань та мають обов'язок відшкодувати завдану шкоду.

Таким чином, варто наголосити на тому, що у кримінальному законодавстві можна виокремити такі особливості застосування кримінально-правових заходів, як: 1) заходи покарання; 2) заходи заохочення та примусу, які реалізуються через кримінальну відповідальність; 3) заходи заохочення та примусу, які реалізуються поза межами кримінальної відповідальності; 4) заходи заохочення та примусу, що застосовуються до юридичних осіб.

Чинним кримінальним законодавством України встановлений вичерпний перелік юридичних осіб, до яких можуть бути або, навпаки, не можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру. Особливість цього переліку полягає у тому, що заходи кримінально-правового характеру можуть бути застосовані лише до визначених в законі юридичних осіб і лише у разі вчинення їх уповноваженими особами від їх імені та в їх інтересах конкретних, встановлених відповідно у пунктах 1 і 2 або 3 і 4 ч. 1 ст. 96-3 КК України, кримінальних правопорушень.

Також дискусійним залишається питання стосовно самої сутності кримінальної відповідальності,

яка застосовується до юридичних осіб, адже, не маючи ознак суб'єкта кримінальної відповідальності, а саме кримінально-правового впливу, юридична особа внаслідок своєї юридичної природи не може відчувати на собі весь спектр функцій, що застосовуються при покаранні суб'єктів кримінальної відповідальності, проте також зазнає певного роду обмежень, які передбачаються законом про кримінальну відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Березовський А.А. Кримінально-правовий вплив: проблеми визначення. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2012. № 4. С. 143–147.
2. Берзін П. С. Окремі проблеми застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. *Актуальні проблеми кримінальної відповідальності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Харків: Право, 2013. С. 153–158.
3. Борисов В.І., Батиргареева В.С. Інші кримінально-правові наслідки вчинення суспільно небезпечного діяння. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 228-251.
4. Гришук В.К., Пасека О.Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження. Монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 248 с.
5. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навч. посібник Київ: Ваіте, 2014. 944 с.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1–220-20) : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
9. Куц В. М. Від дихотомії «злочин – покарання» до кримінального правопорушення та кримінально-правових засобів реагування. Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у ХХІ столітті : мат. міжнар. наук.-практич. конферен., Львів : Західноукраїнська організація «Центр правових ініціатив», 2013. С. 53–55.
10. Маланчук П. Проблеми кримінальної відповідальності юридичних осіб. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. №1(21). С.203-205.
11. Попко В.В. Юридичні особи як суб'єкти кримінально-правової відповідальності за нормами транснаціонального кримінального права. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія «Право»*. 2020. Випуск 62. С. 286-297.
12. Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності : Закон України від 14.10.1994 р. № 208/94-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-%D0%B2%D1%80>
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: Закон України від 23 травня 2013 року № 314-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18#Text>

REFERENCES:

1. Berezovskyi, A. A. (2012). Kryminalno-pravovyi vplyv: problemy vyznachennia. [Criminal legal influence: problems of definition]. *Naukovyi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. № 4. 143–147. [in Ukrainian].
2. Berzin, P. S. (2013). Okremi problemy zastosuvannia zakhodiv kryminalno-pravovoho kharakteru shchodo yurydychnykh osib. [Separate problems of the application of criminal law measures against legal entities]. *Aktualni problemy kryminalnoi vidpovidalnosti : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.* 153–158. [in Ukrainian].
3. Borysov, V.I., Batoryhareieva, V.S. (2013). Inshi kryminalno-pravovi naslidky vchynennia suspilno nebezpechnoho diiannia. [Other criminal legal consequences of committing a socially dangerous act]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. № 1. 228-251. [in Ukrainian].
4. Hryshchuk, V.K., Pasiaka, O.F. (2013). Kryminalna vidpovidalnist yurydychnykh osib: porivnialno-pravove doslidzhennia. [Criminal liability of legal entities: a comparative legal study]. *Monohrafiia*. 248. [in Ukrainian].
5. Dudorov, O. O., Khavroniuk, M. I. (2014). Kryminalne pravo. [Criminal Law]. *Navch. posibnyk*. 944. [in Ukrainian].
6. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia (statti 1–220-20). (1984, December 7). [Code of Ukraine on Administrative Offenses (Articles 1–220-20)]. *Zakon Ukrainy № 8073-Kh*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> [in Ukrainian].
7. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. (2001, April 5). [Criminal codex of Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 2341-III*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
8. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. (2012, April 13). [Criminal Procedure Code of Ukraine]. *Zakon Ukrainy № 4651-VI*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
9. Kuts, V. M. (2013). Vid dykhotomii «zlochyn – pokarannia» do kryminalnoho pravoporushennia ta kryminalno-pravovykh zasobiv reahuvannia. [From the crime-punishment dichotomy to the criminal offense and the criminal law response]. *Novi zavdannia ta napriamy rozvytku yurydychnoi nauky u KhKhI stolitti. mat. mizhnar. nauk.-prakychn. konferen.* 53–55. [in Ukrainian].

10. Malanchuk, P. (2020). Problemy kryminalnoi vidpovidalnosti yurydychnykh osib. [Problems of criminal liability of legal entities]. *Aktualni problemy pravoznavstva*. №1(21). 203-205. [in Ukrainian].

11. Popko, V.V. (2020). Yurydychni osoby yak subiekty kryminalno-pravovoi vidpovidalnosti za normamy transnatsionalnoho kryminalnoho prava. [Legal entities as subjects of criminal liability under the norms of transnational criminal law]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya «Pravo»*. Vypusk 62. 286-297. [in Ukrainian].

12. Pro vidpovidalnist za pravoporushennia u sferi mistobudivnoi diialnosti. (1994, October 14). [On responsibility for offenses in the field of urban planning]. *Zakon Ukrainy № 208/94-VR*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208/94-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

13. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vykonannia Planu dii shchodo liberalizatsii Yevropeiskym Soiuzom vizovoho rezhymu dlia Ukrainy stosovno vidpovidalnosti yurydychnykh osib. (2013, May 23). [On the introduction of amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the implementation of the Action Plan on the liberalization of the visa regime for Ukraine by the European Union regarding the liability of legal entities]. *Zakon Ukrainy № 314-VII*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18#Text> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.05.2024

УДК: 343.17

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-16-193-198

Чорна Марина Василівна,
докторка філософії в галузі права,
старша викладачка кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського університету
імені Володимира Винниченка
email: chornamarina@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-3679-6130

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (СЛІДЧО-РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглядається проблема проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану в Україні. Автором здійснюється аналіз змін до Кримінального процесуального кодексу України, а саме: можливість прийняття рішення про початок досудового розслідування дізнавачем, слідчим, прокурором, якщо відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань; виконання повноважень слідчого судді керівником відповідного органу прокуратури; право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування; проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи без залучення понятих, у випадках, коли їх залучення є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я; можливість дистанційної участі захисника у проведенні слідчої (розшукової) дії.

Автором наголошено на тому, що слідчий, прокурор, який проводить відповідну слідчу (розшукову) дію в умовах воєнного стану, повинні оцінити наявність зазначених підстав та прийняти рішення щодо залучення/незалучення понятих.

За результатами аналізу автор статті стверджує про те, що судові рішення можуть бути обґрунтовані показаннями, наданими слідчому, прокурору, навіть якщо суд безпосередньо не сприймав такі показання під час судового засідання.

Встановлено, що на підставі аналізу норм кримінального процесуального законодавства виокремлено особливості проведення та фіксації ходу і результатів слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. Зазначено, що більшість слідчих дій тривають досить довгий час, що в умовах перебування у території, що наближена до зони бойових дій, є дуже небезпечним, як безпосередньо особам, що перебувають на такій території, а й особам, що приймають участь у той, чи іншій слідчій дії.

Крім того, автор вказує, що новою особливістю проведення слідчих дій під час воєнного стану стало тим, що слідчий, прокурор, чи дізнавач може не залучати до участі у слідчих діях понятих, спираючись на те, що обстановка, яка діє на час проведення слідчої дії, не дозволяє залучити понятих.

Ключові слова: кримінальне провадження, слідчі дії, слідчо-розшукові дії, слідчий, прокурор, воєнний стан, суд, правосуддя, обвинувачення.

Chorna M. PECULIARITIES OF CONDUCTING INVESTIGATORS (INVESTIGATIVE-DETECTIVE) ACTIONS DURING THE STATE OF MARTIAL

The article examines the problem of conducting investigative (research) actions in the conditions of martial law in Ukraine. The author analyzes the changes to the Criminal Procedure Code of Ukraine, namely: the possibility of making a decision to start a pre-trial investigation by the inquirer, investigator, prosecutor, if there is no technical possibility to access the

Випуск 16. 2024

© М.В.Чорна, 2024